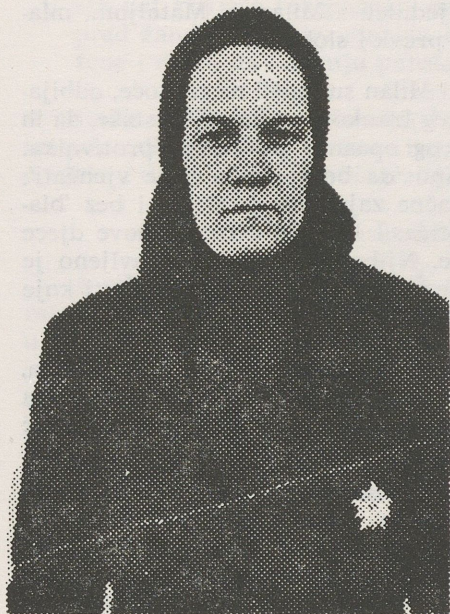

Božo Jovanović

ANA MATAIJA

Borac za radnička prava i slobodu, aktivna učesnica — prvoborac u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji od samog početka 1941. do 1945. godine. Organizator i mobilizator u osnivanju, razvoju i učvršćivanju AFŽ-a u Drežnici, Ledenicama, Gornjem Zagonu, na području kotara Novi i širem području Primorja i Gorskog kotara. U poslijeratnom razdoblju, sve do svoje smrti, aktivna i angažirana društveno-politička radnica u svim fazama razvoja i rasta naše samoupravne i nesvrstane socijalističke zajednice. Uvijek nepokolebljiva i bezkompromisna u provođenju politike Saveza komunista Jugoslavije i druga Tita u koju je lucidno neograničeno vjerovala.

Rođena 25. srpnja 1908. godine u selu Mataija Draga u Ledenicama u seljačko-radničkoj obitelji od oca pok. Rafaela Mataije i majke pok. Marije.

Među petoro djece, tri brata: Ivana Petra i Rafaela, te sestre Kate, Ana je bila najmlađe dijete. Po nacionalnosti Hrvatica, ali i Jugoslavenka. Voljela je i cijenila sve narode i narodnosti Jugoslavije. Kroz cijeli svoj životni revolucionarni vijek radila je na stvaranju, razvijanju i učvršćivanju bratstva i jedinstva, naročito između srpskog i hrvatskog stanovništva na području Drežnice, Gorskog kotara i Primorja.

Iako u teškim materijalnim uvjetima u kojima je živjela njena obitelj i velike udaljenosti od sela Mataija Draga do mjesta Ledenica u kojem se nalazila škola, Ana je pohađala osnovnu školu koju zbog navedenih razloga nije do kraja završila i ne zna se u kojem razredu je prekinula školovanje. U to vrijeme bila je među malim brojem djece kojima se takva mogućnost mogla pružiti. Iz objektivnih razloga nastale su njene stvarne životne teškoće jer je njeno školovanje zamijenjeno ratarskim, stočarskim i kućnim poslovima. I tako je ona, već od svoje najranije mladosti, osjetila koliko je težak, teogan i mukotrpan život seljačkih i radničkih obitelji. U vezi s tim Ana kaže:

»Kućanstvo, djeca i razni poljoprivredni poslovi bili su glavna preokupacija svake žene. Iako u podređenom položaju u odnosu na muškarce, težak teret uzgoja djece i održavanje obitelji nosile su žene na svojim leđima.«¹

Tek poslije udaje, a uz pomoć svog životnog druga Milana Mataije, počinje raditi na svom osobnom obrazovanju. Iako opterećena velikim obavezama i poslovima, kao majka brojne djece, kućanica i poljoprivredna radnica, čita raznu literaturu, najprije gospodarske knjige o pčelarstvu i voćarstvu, jer su se time bavili, a zatim o radničkom i revolucionarnom pokretu, postižući, iako skromne, ali značajne rezultate koji joj poslije koriste u revolucionarnom radu.

U godini 1929. Ana stupa u bračnu zajednicu s Milanom Mataijom, mladim revolucionarom i borcem za radnička prava i slobodu.

»Kod stvaranja ove zajednice Ana i Milan su naišli na teškoće, odbijanjem popa Stipe Vučetića, najokorjelijeg frankovca i kasnije ustaše, da ih vjenča, zato, što je u Milanu vidio svog opasnog političkog protivnika. Tada je Vučetić otvoreno rekao Milanu 'da bezvjernika neće vjenčati'. No, do stvaranja sretne i skladne bračne zajednice je došlo i bez 'blagoslova' njenog protivnika popa Vučetića. I kasnije dvoje njihove djece nije htio krstiti na Milanovo prezime. Njihovo vjenčanje obavljeno je 1932. godine u Sušaku i time zadovoljene i te potrebne formalnosti koje su bile nužne u to vrijeme...«²

Prvo dijete — kćerka Pepica — rodila se 1930, a zatim Ivica, 1932, Zlata, 1933, Bosiljka, 1934, Željko, 1936. i Ilonka-Lenjinka, 1938. godine. Tu su za Anu, iz godine u godinu, uz roditeljske radosti narastale i majčinske obaveze i teškoće u njegovanju i odgoju djece.

Iako bremenita tim svim obavezama i poslovima u kojima joj pruža veliku pomoć suprugova majka Pepa, ona se uključuje u revolucionarne aktivnosti koje organizira i provodi njen suprug Milan. Stoga treba reći da Ana aktivno surađuje i radi zajedno sa suprugom od svoje rane mladosti.

»Ta njena revolucionarna aktivnost i angažiranost na izvršavanju odgovornih i u to vrijeme riskantnih zadataka, posebno dolazi do izražaja 1933. godine kada je Milanu oduzeta legitimacija i zabranjeno kretanje bez dozvole žandara i policije.«

To je tadašnja vlast učinila da ograniči njegovu političku aktivnost, znajući da ju u potpunosti ne može osujetiti.

»U tako teškim uvjetima, Milan u supruzi Ani ima sigurna suradnika kojoj povjerava složene i teške zadatke koje ona s uspjehom izvršava. Od tada, održava vezu s Milanovim suradnicima Tomom Strizićem i drugima, prenosi obostrano poruke i preuzima važne materijale i donosi ih u Mataija Dragu. Na inicijativu supruga Milana, Ana je koncem 1940. godine zajedno s bratom Ivanom-Smutom, s punim žarom i revolucionarnom sviješću aktivno radila na prikupljanju novčane pomoći — crvene pomoći za španjolske borce. Ta akcija, a posebno Anina aktivnost, dobro je poznata i ostala je u sjećanju mnogim šumskim radnicima i

kirijašima u ledeničkim selima, koji su davali tu pomoć. Po uputama Milana, Ana je prikupljena sredstva odnijela u Bribir i predala Tomi Striziću koji je bio organizator i inicijator ove akcije na širem području Hrvatskog primorja...»³

Pod neposrednim utjecajem Milana i druge žene gornjih ledeničkih sela bile su uključene u revolucionarne aktivnosti koje su komunisti provodili kroz sindikalnu organizaciju. U vezi s tom aktivnošću Ana ističe:

»Žene su uvijek bile spremne da se bore za socijalna prava zajedno s muškarcima. Kada je 16. srpnja 1937. srušen Statinov kamion kod Batera, u akciji su sudjelovale i mnoge žene. Žandari su drugi dan uhapsili pet kirijaša (prepoznali su ih šofer Petar Kalanj i Ivan Ban), pa su pred žandarmerijsku stanicu u Ledenice zajedno s muškarcima došle i žene i djeca da izvikuju parole: 'Svi smo rušili i drugoga ćemo'.«⁴

Godine 1938. Milan Mataija, Pero Komadina i Ana zajednički čitaju materijale o Sovjetskom Savezu i neke brošure o mantijašima, a 1939. Porijeklo čovjeka i drugo. U svojoj biografiji Ana kaže:

»Godine 1940. sam saznala što je to Komunistička partija...«

A odlazeći po poštu u Sušak vidjela je da su se radnici htjeli organizirati, a žandari su došli i razjurili su ih... I tako se Ana, uz Milana, razvijala u smjelog i dosljednog borca za radnička prava i slobodu. To se potvrđuje i činjenicom što ju poznati komunist i revolucionar Toma Strizić već 1940. godine prima za kandidata Komunističke partije Jugoslavije.

U narodnom ustanku 1941. godine s već stečenim revolucionarnim iskustvom, Ana se, uz supruga Milana, ističe u izvršavanju zadataka i vršenju utjecaja na ljude, naročito na omladinu i žene u ledeničkim selima za aktivno sudjelovanje u NOB-u.

»Po direktivi Komunističke partije Jugoslavije i zadatku koji je pred nju konkretno postavljen s izuzetnim entuzijazmom i odlučnošću s drugima prikuplja ranije evidentirano oružje od pojedinaca, otprema ga na popravak u Mošune, a zatim ga vraća na određeno mjesto od kuda je slano u partizanski logor u Viševicu. U prvoj polovini rujna 1941. Milan upućuje Anu u Novi Vinodolski, Iliji Dorčiću i Ivanu Šebalji, da od njih primi 7 vojničkih karabina koji su bili skriveni u jednoj grmači na sjevernoj periferiji mjesta Novi. Tada su Talijani preuzimali vlast i postavljanjem osiguranja izvršili blokadu, te onemogućili ulazak i izlazak iz Novog. Te mjere su spriječile dolazak do pušaka i one nisu mogle biti prebačene na slobodno područje. U gornjim ledeničkim selima organizira i angažira, naročito žene i omladinu na prikupljanju i nabavci hrane, odjeće i opreme za formiranje prve borbene jedinice i partizanskog logora u Viševici. U tim ustaničkim danima više stotina kilograma pšenice Josa Komadina-Bariša prebacuje iz Novog, a Ana, Kate i Jove Mataija-Smutina postupno prebacuju u mlinovi u Crikvenicu i Žrnovnicu. Od toga braćna pripremao se i pekao kruh za partizane. Koncem srpnja 1941. godine Ana i Ivan Mataija prenose radio-aparat iz Klančaca u Mataija Dragu. Na to mjesto aparat je ranije donijet iz bribirske čitaonice čije

je vlasništvo i bio. Uzima na sebe i organizira prehranu učesnika koji su prisustvovali na partijskim i drugim sastancima održanim na području gornjih ledeničkih sela. Takav jedan partijski sastanak održan je u srpnju 1941. godine s drugovima iz Drežnice na Bačvini. Ana je donosila hranu na zakazana mjesta a druge žene su joj pomagale u pripremanju hrane i pečenju kruha. Uz navedene i obaveze kao majke šestoro djece, izvršava i druge važne zadatke...»⁵

Početak kolovoza 1941. godine, kada je njen suprug Milan otišao u partizanski logor u Viševicu, našla se pred još težim i složenijim zadacima i teškim uvjetima koji za nju proizlaze iz neposredne blizine okupatorskih garnizona u Brezama i Ledenicama. Ona u vezi s tim u svom kazivanju navodi:

»Nakon kratkog vremena iza toga u Mataija Dragu došao je Toma Strizić. Ana ga je pitala što će ona s djecom? On je odgovorio: 'Ja sam siguran da ćeš biti izdržljiva, moraš biti spremna na sve i ti znaš da smo mi na poziv KP spremni na borbu...' Ana kaže: 'Kad sam ja to čula, postala sam hrabrija. Ništa kad ti ideš, ja ću biti čovjek. On me odlazeći pitao, ako te uhapsu što će biti? Kad se s njim (suprugom Milanom) nije teško rastati, izdržat ću i rastanak s djecom...'»

Ustaški logornik Španjol u Novome nekoliko puta izdaje naredjenja žandarima da izvrše premetačinu kuće i uhapsu supruga Milana. I tako noću 17. kolovoza 1941. godine dolaze žandari da hapse Milana, a budući im to nije uspjelo, maltretiraju Anu i ostale članove obitelji. Nakon toga Milan, preko Ladislava Vivode, upozorava Anu i daje joj upute, kako se treba držati, pretpostavljajući da će ih Talijani uhapsiti. U razdoblju od 17. srpnja do 29. rujna 1941. godine, žandari su više puta dolazili u Mataija Dragu i oko Milanove kuće postavljali zaslone. I najzad, u jutro 29. rujna 1941. godine, talijanska vojska opkoljava selo Mataija Dragu i vrši premetačinu kuće, hapse Anu sa šestoro djece i Milanovu majku Pepu.

Sve njih, osim troje najmlađe djece, koju ostavljaju u Ledenicama, odvođe u fašistički zatvor u Novi Vinodolski. Već idućeg jutra, 30. rujna, Milan upućuje poruku popu Stipi Vučetiću da mu se djeca puste iz zatvora. Tu poruku je Vučetiću prenijela drugarica Pava Mataija-Sušić. Nakon te intervencije troje djece vraćaju na područje Ledenica i o njima vodi brigu Anina sestra Kate.

U svom upornom nastojanju, da se što više osvete Milanu Mataiji, talijanska vojska 18. listopada 1941. godine iznenada dolazi u Mataija Dragu i opkoljava selo. Tad su zapalili Milanovu i Aninu kuću (prvu u Ledenicama i Primorju) i uništili i opljačkali cjelokupnu imovinu. Uništen je i opljačkan najveći dio pčelarskog fonda koji nije bio mali, a kojeg su godinama stvarali baveći se intenzivno pčelarstvom. Okupator je kod njih išao na tako drastične mjere da bi zaplašio i odvratio ostale ljude da uzmu učešća u NOP-u i da ga materijalno pomažu. Međutim, događaji koji su slijedili pokazali su da je takva procjena bila nerealna. Naprotiv, drastične mjere ubrzale su masovno opredjeljenje ljudi na ovom području za NOP i oružanu borbu.

U zatvoru se Ana hrabro i dostojanstveno držala. Iako maltretirana i mučena, svojim držanjem je snažno utjecala na ostale zatvorenike, da izdrže, bez obzira na neprijateljske represalije. Evo i primjera:

»Prvu večer njenog boravka u zatvoru išle su na saslušavanje Franka, supruga Tome Strizića i sestra Jože Beloga. Bile su jako tučene. Kad su se vratile sa saslušavanja, Ana je prikupila mlađe žene i rekla im da ne pričaju sve da je strašno, da ne bi stara popustila (misleći na suprugovu majku Pepu) i time bi bili svi u još težoj situaciji. Drugu noć ove dvije žene su ponovno bile tučene do besvijesti. Tek treću večer, s drugima, Ana je od devet sati do dva sata ujutro bila na saslušavanju. Tenenti su joj stajali s obje strane s otkočenim pištoljem. Nakon saslušavanja, odveli su je u drugu prostoriju i stavili je na neke kuke viseći, odmakli sandučić ispod nogu i ostavili je da visi. Kad su je otkopčali, pala je i na sandučić ranila glavu. Zavili su joj glavu i zastrašivali je da ne kaže drugim ženama... U zatvoru su Talijani saslušavali i Aninu djecu od 9, 10 i 11 godina, postavljajući im pitanja: 'Čuj, mali, kad si vidio oca? Kad je zadnji puta otišao od kuće?' Djeca nisu ništa priznala. Poslije toga djeca su majci govorila cijelu noć kako oni nisu ništa priznali i neka i ona ne prizna pa im neće biti ništa...«⁶

Djeca su nakon mjesec dana puštena iz zatvora i od tada o svoj djeci vodi brigu Anina sestra Kate.

Iako je neprijatelj surovim represivnim mjerama i postupcima tražio od Ane podatke o organizaciji NOP-a na ovom području, u tome nije uspio i ostao je iznenađujuće razočaran. I tako, ne saznajući ništa, Anu su na njeno traženje da vidi djecu, koncem siječnja 1942, slabu i iscrpljenu, pustili iz zatvora na dopust, s tim da će se vratiti natrag. Inzistirajući da joj omoguće susret s djecom, Ana se uspjela izvući iz zatvora i postigla željeni cilj. Međutim, Milanovu majku Pepu, fašisti odvođe u internaciju u Italiju.

»Nakon puštanja iz zatvora ostaje s djecom sedam dana na području Ledenica. Zbog sigurnosti i oporavka, 4. veljače 1942, sa šestoro djece, odlazi u Drežnicu. Putovanje iz Ledenica do sela Tomića u Drežnici trajalo je od 7 sati ujutro do 5 sati poslije podne, po izuzetno hladnom vremenu i snježnim nanosima preko dva metra, kroz koje je pravilo prtinu 20 boraca iz ledeničke čete. Praveći prtinu i noseći promrzlu djecu, borci su, ulažući krajnje napore, sretno stigli u selo Tomiće. U Tomićima ostaju tri dana i za to vrijeme o njoj i djeci brinu je Branko Vukelić. Zatim su smješteni u školu u selu Krakaru, gdje su ostali sve do povratka na područje Primorja. Kroz cijelo to vrijeme radila je, zajedno sa Zdenkom Petrović-Barišinom, Radunom Ban i Cicom Drakulić. Njihov rad i djelovanje bili su savjetodavni i zbog toga što su postojali odbori AFŽ-a i djelovalo se među ženama drežničkih sela. Ana je cijelo to vrijeme radila sa ženama i omladinom...«⁷

U Drežnici je osnovana pionirska organizacija, a za predsjednicu općinske organizacije je birana njena kćer Pepica. Anin boravak u Drežnici bio je ispunjen intenzivnim i plodnim revolucionarno-političkim radom.

U vezi s Aninim povratkom iz Drežnice u Ledenice, postoje dva podatka. U biografiji Milana Mataije je rečeno:

»U ožujku se formira AFŽ, da bi se nešto kasnije (početkom travnja) formirao općinski odbor AFŽ-a, a za prvu predsjednicu AFŽ-a birana je Milanova supruga, Ana...«

A u svojoj biografiji Ana kaže:

»U Krakaru u Drežnici od početka veljače 1942, bila sam 5 mjeseci...«

Sasvim je sigurno, da je na ubrzan povratak Anin iz Drežnice u Ledenice utjecao događaj do kog je došlo

»22. svibnja 1942. u 3. četi 1. bataljona 'Marko Trbović' gdje su četnički elementi organizovali prepad na rukovodstvo, ubili komesara Bogdana Jančića i vodnog delegata Jovu Mamulu...«⁸

Neko vrijeme nakon tog događaja, a na inzistiranje supruga Milana koji je bio komesar spomenutog bataljona, a zbog opasnosti od pojave četnika Ana se s djecom vratila na područje Ledenica. Iako se ne zna točno vrijeme, ipak se može na osnovi iznijetih podataka zaključiti kao najvjerojatnije i najlogičnije da se Ana s djecom vratila iz Drežnice u Ledenice krajem svibnja ili u prvoj polovici lipnja 1942. godine. Stoga se može smatrati da je u tom vremenu Ana kooptirana u postojeći odbor AFŽ-a, koji je od osnivanja imao ulogu općinskog odbora, jer su bili i seoski odbori i birana za predsjednicu, a odbor je tada dobio i formalni naziv Općinskog odbora AFŽ-a Ledenice. Zahvaljujući Aninoj inicijativi i upornosti žena gornjih ledeničkih sela sudjeluju u raznim aktivnostima i izvršavanju zadataka. I u okupiranim mjestima i selima Ledenice-Polje, Klenovica i Povile ona je poticala i organizirala aktivnost i učesće žena i omladine u NOB-u.

Član Komunističke partije Jugoslavije Ana je postala 15. kolovoza 1942. godine nakon mnogobrojnih teških i složenih zadataka koje je dotad izvršila.

U prvim mjesecima 1943. godine, kada je osnovan Kotarski odbor AFŽ-a za Novi, Ana postaje njegova članica. Iste godine postaje članica Okružnog odbora AFŽ-a za Hrvatsko primorje.

Sve to nedvojbeno govori da se Ana razvijala i rasla upravo tako kao što se razvijao i rastao naš veliki i slavni NOB. Svojim primjernim radom afirmirala se kao istaknuti organizator i mobilizator u radu s omladinom i ženama. Sudjeluje na mnogim sastancima, savjetovanjima i zborovima ne samo u Primorju već i u Gorskom kotaru. Tako već u prvoj polovici kolovoza 1942. godine na velikom narodnom mitingu koji je održan u selu Bulići u Ledenicama, uz supruga Milana i Blaža Kalafatića govorila je i ona. Ana je uvijek, pa i na tom mitingu, govorila kratko, jasno i veoma borbeno. Njena neposrednost, njen istančan osjećaj za teškoće i brige ljudi, njena otvorenost i iskrenost, njena odlučnost-revolucionarnost i borbenost izazivali su divljenje i poštovanje svih boraca, ljudi, žena, omladine i pionira koji su je cijenili i voljeli. Svojom cjelokupnom ličnošću, skromnošću, požrtvovnim radom, punom odgovornošću i primjernim likom komuniste, snažno je utjecala na druge i te osobine na nenametljiv način kod drugih poticala i razvijala. I u najtežim ratnim situacijama, i pored svojih velikih obiteljskih obaveza i društvenih zaduženja, uvijek bi našla vremena da porazgovara sa starijim i mlađim, da posavjetuje, da očinski ukaže na ispoljene slabosti, da pomogne. Uvijek je to činila na njoj svojstven, jednostavan i razumljiv način. To su njene izražene karakterne, humane, ljudske i komunističke osobine. Kao takva bila je u središtu svih zbivanja i isticala se kao pokretač i organizator mnogih značajnih aktivnosti koje su snažno pridonosile uspješnom razvoju NOP-a na ovim područjima.

»Samo 11 dana poslije kapitulacije Italije, od posljedica trovanja, umro je Anin suprug Milan Mataija, član Komunističke partije Jugoslavije od 1936. godine, prvoborac i jedan od organizatora narodnog ustanka i oružane borbe u Hrvatskom primorju i šire, u Gorskom kotaru, Drežnici i Brinjskogm gornjem kraju. Naš NOB i revolucija izgubili su svog tribuna, a Ana svog vjernog i voljenog druga s kojim je počela svoj revolucionarni rad i aktivno sudjelovala u NOB-i.

Istog dana 18. rujna 1943. godine kad je Milanu poslije uzimanja 'lijeka' pozlilo, Ana je rano u večer pozvana iz Ledenica u Novi i upoznata s njegovim zdravstvenim stanjem. Čitavu noć 18/19. rujna 1943. godine u Ledenicama (ranije prebačen iz Novog) Milan je bio u besvjesnom stanju, komi, i s visokom temperaturom. Tu kritičnu noć Ana je s bolničarkom Jelom Milošević bila stalno uz Milana. Kad je kod Milana nastalo kritično stanje, Ana je doživljavala teške trenutke, neznajući što da radi. Ona u tim dramatičnim trenucima nalazi snagu i čini sve što je bilo moguće da se učini. Odmah odlazi u Općinsku zgradu u Ledenicama, u čijem se podrumu, kao zatvorenik, nalazio dr Kobao. Obratila se odgovornim ličnostima i zamolila ih da se dr Kobao uputi s pratnjom kod bolesnog Milana i ako je moguće da mu pruži medicinsku pomoć. Kad je dr Kobao stigao i pregledao tečnost što ju je Milan povratio, konstatirao je da se radi o trovanju i da će uskoro nastupiti smrt. U toj zaista dramatičnoj noći Ana je poduzela sve što je mogla, znala i umjela, da svom Milanu olakša bol, pomogne i spasi život. Sve je ibilo uzaludno zato što je sredstvo koje mu je dao kao 'lijek' za prehladu mr Hranić iz Novog brzo i razorno djelovao, a to se nije na vrijeme utvrdilo već na kraju kad su bile nemoguće bilo kakve interventne medicinske mjere.

Dana 20. rujna 1943. godine u mjesnom groblju u Ledenicama sahranjen je Milan Mataija. Tu su se od Milana oprostili predstavnici Okružnog komiteta KPH za Hrvatsko primorje, Kotarskog komiteta KPH Novi, 13. PGUD i Okružnog narodnooslobodilačkog odbora za Hrvatsko primorje i Gorski kotar. Bilo je tisuće prisutnih ljudi svih starosnih dobi iz Primorja i Drežnice koji su s iskrenim bolom i grčevima u srcu tugovali za velikim revolucionarom, istaknutim organizatorom i rukovodiocem u NOB-i, te voljenim i cijenjenim drugom. Sahranjivan je u situaciji kada su njemačke elitne snage brzo napredovale i u pravcu Hrvatskog primorja, ostvarujući plan tzv. njemačke ofanzive WOLKENBRUCH (PROLOM OBLAKA) ...»⁹

U tim trenucima nad otvorenim grobom svog Milana istupa Ana stegnuta ali velikog i plemenitog ljudskog srca i izgovara dostojanstvene i hrabre riječi pune vjere i optimizma za uspješno vođenje borbe do konačne pobjede.

Te su riječi napisane u listu »Primorka« pod naslovom »Ostavio si mi pušku«:

»Na veličanstvenom pogrebu, kojeg su drugovi pripremili njezinom drugu Milanu, izgovorila je drugarica Ana riječi koje su se duboko dojmile sviju prisutnih. Stezalo se srce prepuno bola i tuge, bujicu gorkih suza zaustavila je snažna volja, a usne su izgovorile riječi:

»U hladni grob položili smo tijelo mog dobrog druga Milana. Ostajem sa svoje nejake šestero djece, ali ne plaćem, ne plaćite ni Vi. Nije sada

vrijeme za plakanje, već za borbu. Druže Milane, ostajem tvoja, uz tebe, uz narod i Komunističku partiju Hrvatske. Ostavio si mi djecu i svoju pušku. Borit ću se njome do potpunog uništenja fašizma'.

U »Primorki« je rečeno i ovo:

»Tako govori žena i drugarica, heroj, partizanka. Ponosimo se tobom drugarice Ana.«¹⁰

A »Primorski borac« s naslovom »Umro je prvoborac Milan Mataija« u dužem članku na kraju zaključuje:

»Nepokolebljivi druže Milane, zajedno sa tvojom drugaricom Anom, zaklinje se i sav narod Hrvatskog primorja i Gorskog kotara da će slijediti put kojim si ga poveo do konačne pobjede nad mrskim fašizmom.«¹¹

Ovaj uzbudljiv i dostojanstven govor hrabre žene, prvoborca, majke šestoro djece, objavljen je u više drugih partizanskih listova na području Hrvatske i šire, kao i u jedinicama NOV i POJ. Prema sjećanju Josipa Krpana, rukovodioca NOV, a danas društveno-političkog radnika, sadržaj govora čitan je i u jedinicama 1. proleterske divizije u Srbiji.

U grčevima stegnutim, ali hrabrim srcem, punim dostojanstva i beskompromisnosti, Ana ni trenutka ne čekajući nastavlja borbu. Njene roditeljske, majčinske, obaveze sada su postale još veće i teže nego ikada ranije. Sama je morala brinuti o svojoj još uvijek nestasaloj djeci. Iako su joj Milanova majka Pepa i žene Ledenica pomagale u zbrinjavanju djece, da bi mogla izvršavati zadatke koji su proizlazili iz brojnih funkcija, svoje roditeljske obaveze, s najvećom mogućom odgovornošću i savjesno, izvršava.

»U prvim mjesecima 1943. kada je osnovan Kotarski odbor AFŽ-a Novi Ana postaje njegova članica kao iskusna politička radnica. A u razdoblju veljača — travanj 1944. godine održana je kotarska konferencija AFŽ-a Novi na kojoj je izabran kotarski odbor AFŽ-a i delegatkinje za prvu Okružnu konferenciju AFŽ-a u Hrvatskom primorju. Na ovoj konferenciji Ana je birana za predsjednicu Kotarskog odbora AFŽ-a i za delegatkinju za Okružnu konferenciju AFŽ-a...«¹²

»23. srpnja 1944. godine održano je savjetovanje AFŽ-a kotara Novi. Dnevni redom je bio utvrđen radni i svečani dio savjetovanja. Drugarica Ana Mataija, predsjednica kotarskog odbora AFŽ-a, održala je opsežan referat, o političkoj situaciji, a drugarica Rikica referat o organizacionim pitanjima. Nakon toga diskusija i pitanja bili su mnogobrojni i raznovrsni.

U svečanom dijelu diletantska grupa Ledenice-Polje izvela je prikaz 'Dva domobrana i ustaša' i zbornu recitaciju 'Vrati se druže', a druga-rica... iz Ledenica-Planine recitira 'Nove žene'...«¹³

Nema sumnje da se drugarica Ana maksimalno i svestrano angažirala, zajedno s ostalim članicama odbora u organizaciji, pripremama i održavanju savjetovanja, o čemu uvjerljivo govore navedeni naslovi referata i svečanog dijela čija priprema u ratnim uvjetima nije bila laka i jednostavna.

Zbog svoje aktivnosti i postignutih rezultata u mobilizaciji ljudi za NOB-u, Ana je na prvoj konferenciji AFŽ-a za Hrvatsko primorje, koja je

održana 28. svibnja 1944. godine u Vratima u Gorskom kotaru birana za potpredsjednicu Okružnog odbora AFŽ-a. To je bilo očitovano priznanje njoj i cjelokupnoj organizaciji AFŽ-a kotara Novi, ali i velike obaveze u daljnjem radu i aktivnosti.

»Usred priprema za I kongres AFŽ-a Hrvatske, Okružni odbor AFŽ-a za Hrvatsko primorje 5. studenog 1944. godine organizirao je savjetovanje s predstavnicama žena Primorja na kojem se razgovaralo o tome što je već do sada bilo učinjeno i što još treba da se učini do Kongresa. Podnijeti su: politički referat, organizacioni referat, referat o značaju i važnosti I kongresa AFŽ-a Hrvatske i referat o velikoj oktobarskoj revoluciji. Na kraju je drugarica Ana Mataija zamolila plenum da je razriješi dužnosti potpredsjednice jer je kao majka šestero djece i kao predsjednica odbora AFŽ-a za Novi suviše opterećena, te da ne može savjesno ispunjavati i ovu treću veliku dužnost. Njezini su razlozi uvaženi. Izražena joj je topla zahvalnost za dotadašnji požrtvovan rad. Za novu potpredsjednicu izabrana je drugarica Blanka Šilović...«¹⁴

S dosta uspjeha KO AFŽ-a za Novi organizirao je suradnju s Kotarskim NOO i Općinskim NOO, Kotarskim komitetom KPH, vojnopozadinskim organima i jedinicama NOV i aktivno radio na izvršavanju mnogobrojnih zadataka: uspješnom provođenju mobilizacije u NOV, učešće žena u radnim akcijama za potrebe NOV i organa vlasti, sklanjanju materijala i opreme na skrovito i sigurno mjesto, razvijanju budnosti prema neprijatelju, opskrbljivanju jedinica NOV preko sabirnih akcija koje su stalno organizirane i provedene i drugima. U organizaciji i razvijanju suradnje i izvršavanju ovih zadataka, Ana je kao predsjednica KO AFŽ-a i članica KNOO svojim zalaganjem i upornošću dosta pridonijela da se to uspješno provede. Takva aktivnost AFŽ-a provedena je u cijelom Hrvatskom primorju. I tako

»u vrijeme kada su jedinice 4. armije JA vodile odlučujuću i konačnu bitku za oslobođenje Hrvatskog primorja, maršal Tito je u Beogradu primio delegaciju antifašistkinja Primorja. Bilo je to najveće priznanje Primorkama za njihovo sudjelovanje u borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika, u borbi za novo socijalističko društvo...«.

Nema sumnje da je i Ana Mataija, svojim očitovanim doprinosom u NOB-i pridonijela tim velikim uspjesima i izuzetnim priznanjem dobivenim od druga Tita.

Zavjet dat nad otvorenim grobom svoga druga Milana da ostaje uz njega, uz narod i Komunističku partiju Hrvatske, Ana je do kraja časno, dostojanstveno i herojski, s neograničenom odanošću, u potpunosti ispunila.

Poslije završetka oružanog dijela revolucije i oslobođenja naše zemlje, Ana je znala da revolucija ne prestaje i da se nastavlja i traži velika samoodricanja, napore i žrtve, samo u drugim uvjetima. U tim teškim uvjetima morao se organizirati društveno-politički i privredni razvitak. Prvi i najvažniji zadatak bio je rad na daljnjem organiziranju i učvršćivanju narodne vlasti, organiziranju i angažiranosti svih činilaca na obnovi i izgradnji ratnim vihorom opustjele, popaljene i razrušene zemlje. A upravo takve ratne posljedice bile su izrazite u ledeničkim i drugim selima i mjestima kotara Novi i cijelog Hrvatskog primorja. I na ovom zadatku, Ana se s ostalim činionicima

angažirala, u čemu su postignuti vidljivi rezultati. Ana tu ne zastaje, već nastavlja i sudjeluje u daljnjoj izgradnji zemlje i razvoju samoupravnog socijalističkog društva.

Poslije rata, Ana Mataija je sa svojom obitelji živjela u Novom Vinodolskom, Crikvenici, Rijeci i Zagrebu. U prvoj polovini lipnja 1978. godine, teško bolesna, vraća se u Rijeku i živi zajedno sa svojim sinom Ivanom. U riječkoj bolnici nalazila se od 23. lipnja do 23. rujna 1978, a zatim je živjela u Novom Vinodolskom.

U svim tim gradovima, naročito u Novom i Crikvenici, kao predsjednica KO AFŽ-a za Novi, a kasnije i KO AFŽ-a Crikvenica i članica OO AFŽ-a za Hrvatsko primorje i članica KK KPH za kotar Crikvenicu aktivno je radila na angažiranju organizacije u izvršavanju svih zadataka koji su se pred nju postavljali i osobno je radila na provođenju zadataka i obaveza koje su tražile dosta napora i odricanja iako je uvijek imala velike obiteljske obaveze.

Uz navedene izborne funkcije ona stupa i u radni odnos, što joj je bilo neophodno potrebno, a željela je da putem rada dolazi do sredstava za život svoje obitelji. Prema biografskim podacima, Ana je od 1944. do srpnja 1945. godine bila na dužnosti člana Izvršnog odbora Kotarskog NOO Novi Vinodolski. A prema podacima iz radne knjižice: od srpnja do studenog 1945. godine radi kao član Izvršnog odbora Kotarskog odbora NF Novi Vinodolski (politički profesionalac, svojstvo radnog odnosa). Od tada do kolovaza 1946. godine nalazi se na dužnosti »domaćice« srednjoškolskog đakčkog doma u Sušaku. Kao profesionalna društveno-politička radnica Okružnog odbora NF nalazi se na dužnosti zamjenika tajnice Okružnog odbora AFŽ-a od kolovoza 1946. do prestanka rada te institucije. Zatim do kraja rujna 1947. godine radi u tajništvu Okružnog odbora NF. U izvršnom tijelu gradskog odbora NF Rijeka radi od listopada 1947. do 31. ožujka 1948. godine. U šumskom industrijskom poduzeću »Milan Mataija« Novi Vinodolski radi na personalno-kadrovskim poslovima od svibnja 1948. do 11. siječnja 1949. godine. I, najzad, radi u kotarskom odboru NF Crikvenica sve do umirovljenja, do konca 1953. godine.

Nakon oslobođenja zemlje 4—5 godina Ana se bavila i pčelarstvom. Osnovu za to bavljenje činilo je nekoliko košnica koje talijanska vojska 1941. godine nije uspjela uništiti, a uspjele su se sačuvati kroz cijeli rat. Te pčele nalazile su se u Povilama kod Jakova Butkovića Brade zato što nije imala uvjeta da ih drži u Novom, pa joj je to činilo teškoće, a odlazak iz Novog u Zagreb, radi školovanja djece, prekida bavljenje pčelarstvom, iako je za to imala mnogo volje i znanja.

Iz svih navedenih izbornih funkcija i profesionalnih dužnosti i rada (u svojstvu radnika u radnom odnosu) vidljiva je njena kontinuirana aktivnost i rad koji se nastavlja i poslije umirovljenja, u želji da što više pridonese razvoju i izgradnji našeg samoupravnog socijalističkog društva.

Kao jedna od najkrupnijih i najvažnijih obveza i zadataka koja se pred nju, kao hranioca, postavila, je odgoj, školovanje i uzdržavanje šestoro djece i majku svog supruga Pepu. Taj zadatak, bez obzira na pruženu pomoć društvene zajednice, nije bio ni lak ni jednostavan. Odmah, nakon završetka rata, djecu je dala u domove u Selce i Crikvenicu. Zatim su djeca bila u dječjim domovima u Novom Vinodolskom i Sušaku, a najstarija kćer Pepica pohađala je učiteljsku školu. Uz nabrojene društvene, radne i obiteljske obaveze, Ana je materinski stalno bdjela nad djecom, posjećujući ih u domo-

vima, zanimajući se za njihov uspjeh u učenju i vladanju u školi i sredini u kojoj su rasli, odgajali se i školovali.

U težnji i nastojanju da svako dijete stekne srednje, više ili visoko obrazovanje, Ana, početkom školske 1956/57. godine, iz Novog Vinodolskog odlazi živjeti u Zagreb. Tada se u Zagrebu sin Ivica upisuje na strojarški fakultet, sin Željko u srednju tehničku školu, a kćerka Ilonka u srednju stručnu školu. Zahvaljujući svestranoj brizi i naporima koje je ulagala da osigura dobru i sretnu budućnost svoje djece, četiri kćeri su završile srednju školu i stekle srednje obrazovanje, a sinovi fakultetsko obrazovanje. Njena djeca cijene brigu i napore koje je ona činila u njihovu odgoju i školovanju i zato su joj neizmjereno zahvalni.

U svojoj ratnoj, a naročito poratnoj revolucionarnoj društveno-političkoj aktivnosti (prema nepotpunim podacima), Ana je sudjelovala na mnogobrojnim konferencijama i kongresima. Ranije je iznijeto za ratno, a ovdje se iznosi za poratno razdoblje, i to:

a) I partijskoj konferenciji kotara Novi srpnja 1945, III i IV partijskoj konferenciji kotara Crikvenica, II konferenciji KP Hrvatske za oblast Rijeku, I konferenciji AFŽ-a za oblast Rijeku lipnja 1949. i I konferenciji Narodnog fronta za oblast Rijeku i

b) I kongresu AFŽ-a Jugoslavije lipnja 1945, V kongresu KP Jugoslavije srpnja 1948, II kongresu KP Hrvatske 1948, II kongresu Narodnog fronta Hrvatske siječnja 1949, III kongresu AFŽ-a Hrvatske srpnja 1949, III kongresu Narodnog fronta Hrvatske svibnja 1951, na kome je izabrana za člana Glavnog odbora Narodnog fronta Hrvatske, IV kongresu Narodnog fronta Jugoslavije veljače 1953. i IV kongresu SSRN Hrvatske, travnja 1953. godine.¹⁵

Za svoj nesebičan i požrtvovan rad i doprinos u stvaranju i razvoju naše samoupravne socijalističke zajednice, Ana je dobila mnoga priznanja i odlikovanja.

a) PRIZNANJA: SSRN Hrvatske, Općinskog odbora Centar Zagreb, »Priznanje« povodom Dana Republike i 20. godišnjice zasjedanja AVNOJ-a, studenog 1963, Skupštine grada Zagreba »Spomen-medalju oslobođenja«, u povodu proslave 20. godišnjice oslobođenja grada Zagreba, svibnja 1965. godine, Opći sabor grada Zagreba »Spomen-medalju« u povodu godišnjice oslobođenja Zagreba, svibnja 1970. godine, SSRN Hrvatske — Gradska organizacija Zagreb »Priznanje« u povodu 30. godišnjice oslobođenja Zagreba, studenog 1975. godine i SSRN Hrvatske — općine Medveščak »Priznanje«, u povodu 35. godišnjice ustanka naroda Jugoslavije, listopada 1976. godine.

b) Nosilac »Partizanske spomenice 1941«.

c) ODLIKOVANJA: Orden za hrabrost, Orden zasluga za narod III reda, Orden bratstva i jedinstva II reda i Orden Republike s brončanim vijencem, veljača 1966. godine.¹⁶

Drugarica Ana Mataija kao primjeran komunist, uvijek je i do kraja savjesno i odgovorno radila sve do svoje smrti. I tada kad je već njeno zdravstveno stanje bilo ozbiljno narušeno i u podmaklim godinama, komunisti OO SK MZ »Pavle Pap« u Zagrebu, dobro su upamtili i divili se kada je Ana na sastanku tražila za sebe neko zaduženje. Tada je rekla:

»Da može još nešto da radi, da nema više velikih psihičkih i fizičkih sposobnosti, ali da ima i malih zadataka koje bi ona rado izvršavala...«

Nakon duge i teške bolesti, u 70. godini, prestalo je kucati srce, umrla je 11. listopada 1978. godine, drugarica Ana Mataija, nosilac »Partizanske spomenice 1941«, istaknuta revolucionarka, partizanka-prvoborac u NOB-i i socijalističkoj revoluciji, te uporan i dosljedan borac u socijalističkoj izgradnji naše zemlje. U Crikvenici je formiran odbor za sahranu od 67 članova revolucionara, boraca NOR-a i istaknutih društveno-političkih radnika s područja općine Crikvenica, Zajednice općina Rijeka i SR Hrvatske. Anina obitelj primila je izraze saučešća od mnogih njenih prijatelja i suboraca, te funkcionara iz cijele SR Hrvatske. Izraze saučešća uputio je i dr Vladimir Bakarić, član Predsjedništva SFRJ i član Predsjedništva CK SKJ.

Uz najviše počasti i veličanstven ispraćaj i izraženo neizmjereno poštovanje 13. listopada u 16 sati sahranjena je drugarica Ana na mjestom groblju u Ledenicama. Istoga dana, prije sahrane, u 13 sati, održana je u Gradskoj vijećnici u Crikvenici komemorativna sjednica društveno-političkih organizacija crikveničke općine i odbora za sahranu. O liku pokojne Ane Mataija govorila je Marica Barac, predsjednica Savjeta za pitanja društvenog položaja žena općine Crikvenica.

Od drugarice Ane oprostili su se, u Novom Vinodolskom, gdje je poslije rata živjela i gdje je provela posljednje dane svog života, Ante Ježić, u ime društveno-političkih organizacija i naroda MZ Novi, a u Ledenicama Mile Draginić, u ime društveno-političkih organizacija i naroda MZ Ledenice, i drugarica Stojanka Sučić, u ime društveno-političkih organizacija i naroda MZ »Pavle Pap« iz Zagreba, gdje je Ana niz godina živjela i društveno-politički djelovala. Nad otvorenim grobom od drugarice Ane oprostili su se Dragica Metikoš, u ime Konferencije za društvenu aktivnost žena SR Hrvatske, i Ladislav Vivoda, prvoborac, nosilac »Partizanske spomenice 1941« i Anin bliski suradnik i suborac.

Ana je izrazitom skromnošću i jednostavnim ljudskim i humanim ponašanjem počela i završila svoj revolucionarni životni put koji nije bio lak ni jednostavan, ali tako kristalno čist, častan i primjeren, da izaziva veliko priznanje, divljenje i poštovanje. Kroz cijelo to razdoblje beskompromisno je i dosljedno provodila liniju Komunističke partije — SK Jugoslavije i druga Tita kojima je bila neograničeno vjerna i odana. Stoga je neocjenjiv i krupan Anin doprinos kao revolucionarke, smjelog i odlučnog borca-partizanke i komuniste u NOB-u i socijalističkoj revoluciji i nepresušan izvor i nadahnuće sadašnjim i budućim generacijama u daljnjoj borbi i radu za razvijanje, jačanje i obranu naše bratske samoupravne socijalističke jugoslavenske zajednice.

LITERATURA

¹ Vinodolski zbornik 1, str. 205.

² Petar Frković, Milan Mataija, biografija, str. 14, Rijeka, srpanj 1976.

³ Petar Frković, Milan Mataija, biografija, str. 13, 15 i 16 i D. Ježić, Novi list, povodom 64. godišnjice života Ane Mataije.

⁴ Isto kao pod brojem 1.

⁵ Milan Mataija, biografija, str. 20 i 22 i Vinodolski zbornik 1, str. 206.

⁶ Biografija Ane Mataije, Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske Zagreb, signatura ZB KONF-14-570.

⁷ Isto kao pod brojem 6.

⁸ Petar Frković, Milan Mataija, biografija, str. 42, Novi list, od listopada 1978; biografija Ane Mataija i Svetozar Tintor, 13. primorsko-goranska udarna divizija, str. 41 i 42.

⁹ Milan Mataija, biografija, korišteni podaci str. 50—53 zaključno.

¹⁰ Objavljeno u listu »Primorka«, br. 10, od 22. listopada 1943.

¹¹ Objavljeno u listu »Primorski borac«, br. 8, od 3. listopada 1943.

¹² Anton Giron i Mihael Sobolevski, Goranke, Istranke i Primorske u NOB-i, str. 12 i 13, Muzej narodne revolucije Rijeka, 1978.

¹³ Primorski vjesnik, glasilo Jedinствene narodnooslobodilačke fronte Hrvatskog primorja, 3. kolovoza 1944, br. 130.

¹⁴ Isto glasilo kao i pod 13, od 19. studenog 1944, br. 138.

¹⁵ Podaci, o radnom odnosu, evidentirani u radnoj knjižici, o sudjelovanju na konferencijama i kongresima, dobiveni su od Anine kćeri Josipe-Pepice Ivanović (rođ. Mataija).

¹⁶ Podaci o priznanjima i odlikovanjima dobiveni su od Anina sina, inž. Ivana Mataije.